

Η Επανάσταση του **1821** στο σχολείο

Διαδικτυακή
Εκπαιδευτική Ημερίδα
του 4ου ΠΕΚΕΣ Αττικής

6 Μαρτίου 2021
10:00 - 15:00

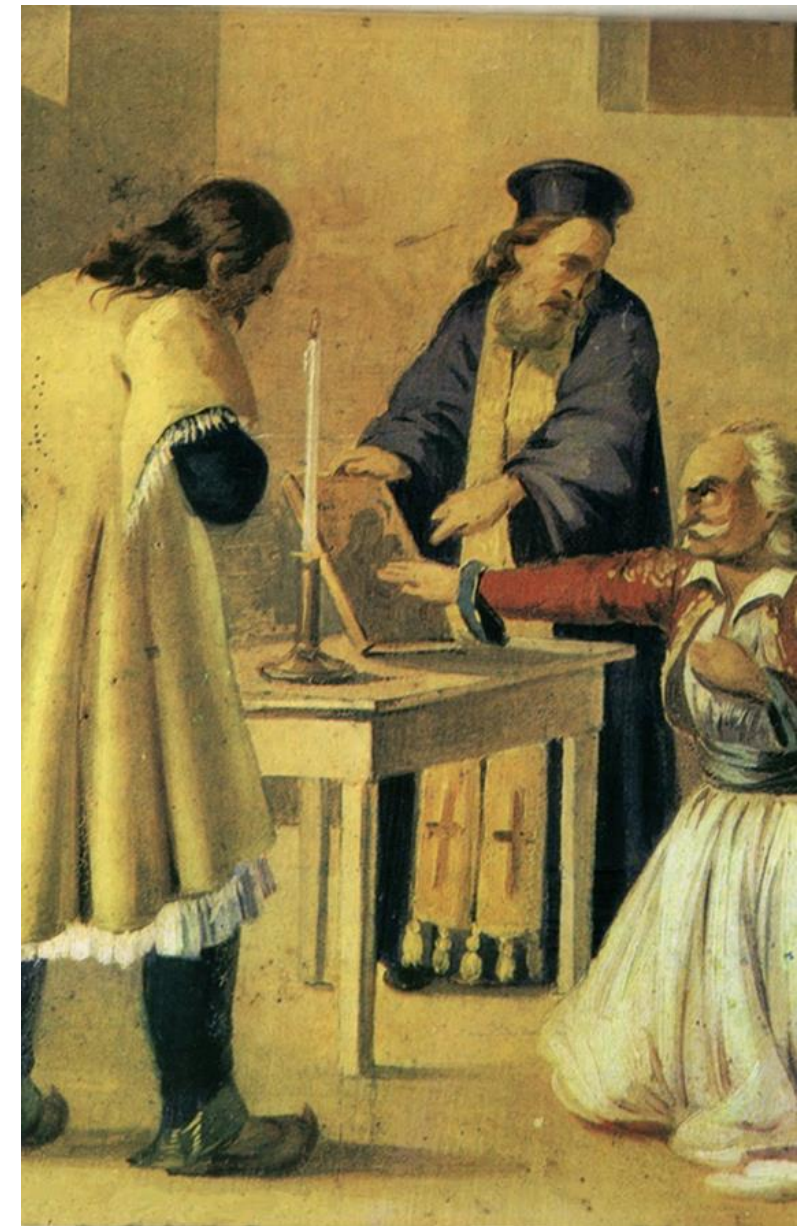
76. Η 25η Μαρτίου

“Από μέρες επομένεται το σχολείο γιά την
έθνη έορτη. Πολλά παιδιά εργάζονται και
φτιάχνουν σημαίες. “Αλλα φοιτάζουν τό χα-
τόνι και φτιάχνουν γράμματα γιά τίς επιγραφές.
Άλλα πλέκουν στεφάνια.

Η ιστορία του 1821 μέσα από τη ζωγραφική

Βασιλική Σοφρά, ΣΕΕ ΠΕ08
Γιούλη Χρονοπούλου, ΣΕΕ ΠΕ02

Μάρτιος 2021

Ο ρόλος της ζωγραφικής

- Πώς γνωρίζουμε τη μορφή του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη ή του Ανδρέα Μιαούλη;
- Πώς ενέπνευσε η Ελληνική Επανάσταση τους Ευρωπαίους λόγιους;
- Οι ζωγράφοι, Έλληνες και ξένοι, που θέλησαν να αποτυπώσουν στον καμβά, τον ηρωισμό και την αυταπάρνηση των επαναστατημένων αγωνιστών «ευθύνονται» για το γεγονός πως έχουμε μια «εικόνα» των προσώπων που έγραψαν ιστορία.
- Επίσης, με τη συμβολή των ξένων ζωγράφων, η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες ήρθε πολύ γρήγορα!

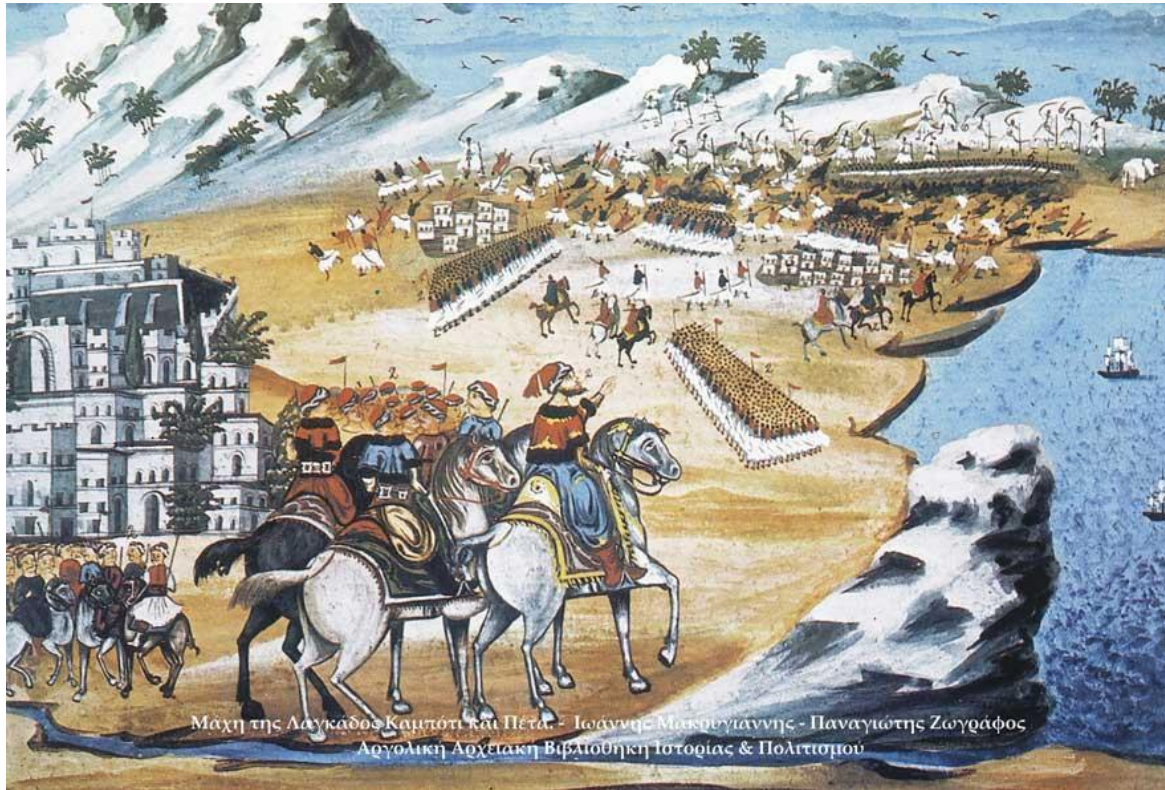

Δυνατότητες προσέγγισης

- Μπορούμε να τα δούμε ως έργα τέχνης και ως καταγραφές ιστορικών δεδομένων:
- Διαστάσεις χώρου, χρόνου
- Τι, ποιος, πού, πότε, πώς
- Συναισθήματα, διαθέσεις, ατμόσφαιρα
- Συμβολισμούς, μηνύματα
- Επιμέρους σημεία, ενδυμασίες, στάσεις, εκφράσεις, ύφος
- Οπτική γωνία
- Τι δεν περιλαμβάνεται, τι τονίζεται, γιατί τίθεται αυτό το πλαίσιο

Αρχική επισήμανση

- Χρειάζεται προσοχή στην αξιοποίηση των έργων ως ιστορικών πηγών.
- Αναγκαία η κριτική προσέγγιση προς αυτά και η συνεξέτασή τους με άλλες πηγές. Άλλωστε, κατά κύριο λόγο, οι ζωγράφοι φαντάζονται τα γεγονότα.
- Έντονη η ιδεολογική φόρτιση και η εξιδανίκευση που χαρακτηρίζει τα εικαστικά του '21.
- Ωστόσο, σημαντική η αξία τους ως έργων τέχνης, ενώ δεν παύουν να λειτουργούν ιστορικές αποτυπώσεις, διαμεσολαβημένες από την πρόσληψη και πρόθεση των δημιουργών.

Κατηγορίες έργων

- Ευρωπαϊκά - Ελληνικά
- Λόγια & λαϊκά
- Σύγχρονα & μεταγενέστερα
- Οι κατηγοριοποιήσεις παίζουν ρόλο και στην πρόσληψη και στην ερμηνεία.

Ο ρόλος του ρομαντισμού στην αποτύπωση της Επανάστασης

- Ο Ρομαντισμός αποτελεί φιλοσοφικό και καλλιτεχνικό κίνημα που αναπτύχθηκε στα τέλη του 17ου αιώνα στη Δυτική Ευρώπη. Αναπτύχθηκε αρχικά στην Αγγλία και τη Γερμανία, για να εξαπλωθεί αργότερα κυρίως στη Γαλλία και την Ισπανία.
- Ακολουθεί ιστορικά το κίνημα του Διαφωτισμού, αλλά εναντιώνεται στον ορθολογισμό που αυτός προτείνει.
- Η φαντασία, το συναίσθημα, η ονειροπόληση, η μελαγχολία και το πάθος καθώς και το μυστήριο αντικατέστησαν τη λογική.
- Η αταξία έναντι της τάξης.
- Το γραφικό, το αναπάντεχο, το εξωτικό, το άπειρο, το έντονο και φοβερό οι χαρακτηριστικότερες εκφράσεις του Ρομαντισμού.
- Διεκδίκηση της ελευθερίας της έκφρασης, της φαντασίας, του ατομικισμού, έξαρση του εθνικισμού.

Ο ρόλος του ρομαντισμού στην αποτύπωση της Επανάστασης

- Ενάντια σε έναν κλασικισμό που δεσμευόταν από περιορισμούς στην κίνηση και το χρώμα, ο ρομαντισμός προσφέρει μεγαλύτερη ένταση στη γραφή, καταργεί τα περιγράμματα, πιο αφηρημένη πινελιά – ο ιμπρεσιονισμός βρίσκει εδώ την απαρχή του.
- Η ιστορία, οι μύθοι, οι λαϊκοί θρύλοι, ο καθημερινός μόχθος, η φύση αγαπημένα θέματα.
- Οι δημιουργοί θα καταπιαστούν με ιστορικά θέματα και μέσα από τα έργα τους θα αναδείξουν την ρομαντικότητα της επανάστασης και της ανατροπής, εμπνευσμένοι από γεγονότα όπως η Γαλλική και η Ελληνική Επανάσταση
- Διεκδίκηση της ελευθερίας της έκφρασης, της φαντασίας, της συγκίνησης του θεατή.
- Αντίθεση σε κλασικά πρότυπα, αναζήτηση του εξωτικού στοιχείου, δέος στο μεγαλείο της φύσης.
- Η Τέχνη γίνεται μέσο έκφρασης των ατομικών ανησυχιών του καλλιτέχνη, της φαντασίας του, των παρορμήσεών του, των ονείρων του.
- Ο ρομαντικός ήρωας:
 - ύπαρξη μοναχική, απογοητευμένη και μελαγχολική
 - ανήσυχο πλάσμα που αντιμάχεται τη σύγχρονη πραγματικότητα, επαναστατεί ενάντια στην κοινωνία.

Ο ρόλος των φιλελλήνων ζωγράφων

- Αν και ο διαφωτισμός αποτέλεσε προϋπόθεση της Επανάστασης, ο ρομαντισμός κυρίως την αποτύπωσε.
- Ισχυρή η επίδραση των ζωγράφων στην ίδια την πρόσληψη των γεγονότων.
- Βοήθησαν ώστε το ελληνικό ζήτημα να γίνει ευρωπαϊκό, πράγμα που με τη σειρά του αύξησε την παραγωγή σχετικών καλλιτεχνικών έργων.
- Γεγονότα που συντάραξαν την παγκόσμια κοινότητα: θάνατος Βύρωνα, πτώση Μεσολογγίου αποτυπώθηκαν ποικιλοτρόπως στη λογοτεχνία, τη λιθογραφία, τη ζωγραφική, κλπ.
- Έγιναν εκθέσεις στο Παρίσι με θέματα από την επανάσταση (π.χ. Μεσολόγγι), με τα έσοδα να διατίθενται για τον αγώνα.
- Στην καμπή του αγώνα οι τραγωδίες ενέπνεαν τους καλλιτέχνες περισσότερο και από τις νίκες.

Ζωγράφος - Μακρυγιάννης

- Από τους πρώτους Έλληνες που ζωγράφισαν τον αγώνα (ναΐφ): ο Παναγιώτης Ζωγράφος (και ο γιος του Δημήτριος) υπό τις οδηγίες του Μακρυγιάννη.
- Από τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη:
- *«Πήρα ένα ζωγράφο Φράγκο και τον πλέρωσα κι έφυγε. Αφού έδιωξα αυτόν τον ζωγράφο, έστειλα κι έφεραν από την Σπάρτη έναν αγωνιστή, Παναγιώτη Ζωγράφο τον έλεγαν. Έφερα αυτόν και μιλήσαμεν και συμφωνήσαμεν το κάθε κάδρον την τιμήν του. Κι έστειλε κι έφερε και δυο του παιδιά. Και τους είχα εις το σπίτι μου όταν εργάζονταν. Κι αυτό άρχισε από το 1836 και τέλειωσε το 1839.»*
- *«...σχεδιασθέντων κατά στοχασμόν, υπαγόρευσιν και δι' ιδίων εξόδων του Συνταγματάρχου Μακρυγιάννη προς ευχαρίστησιν των Ελλήνων και ευεργετών μας φιλελλήνων.»*

Ζωγράφος - Μακρυγιάννης

Ως το 1839 φιλοτεχνήθηκαν πανομοιότυπες σειρές από 24 υδατογραφίες.

Έδωσε μια σειρά στον Όθωνα (που αργότερα αγοράστηκε από τη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη) και από μια στους πρεσβευτές των τριών δυνάμεων με προορισμό τους ηγέτες των χωρών.

Πάντως οι εικόνες δεν έγιναν τόσο αποδεκτές από τους Έλληνες όσο αυτές των ξένων ζωγράφων.

Ζωγράφος - Μακρυγιάννης

- Η απόφαση του Μακρυγιάννη για ζωγραφική απόδοση για:
- ως τεκμήριο
- ως ευχαριστήριο
- Η ζωγραφική στην υπηρεσία της ιστορίας
- Σημαντικό για τους αγράμματους.
- Στην έκδοση των Απομνημονευμάτων οι εικόνες συνοδεύονται από αναλυτική επεξήγηση των διαφόρων σημείων / στοιχείων που απεικονίζουν
- Κατά κανόνα, οι εικόνες δεν απεικονίζουν μόνον ένα γεγονός, αλλά περισσότερα. Αποτελούν μια εξιστόρηση διαδοχικών συμβάντων.
- Τα έργα αναφέρονται σε πολεμικά γεγονότα και σε συλλογικές δράσεις (δεν τίθεται στο κέντρο ο ήρωας ούτε γίνεται αναφορά σε πολιτικά γεγονότα).

«Πολιορκία Αθηνών κατά το 1827»

Η πολιορκία των Αθηνών κατά το 1827. Η εικόνα απεικονίζει την πολιορκία της Αθήνας κατά το 1827. Στο βάθος, η Ακρόπολη και οι τείχη της πόλης είναι ορατά. Οι πολιορκητές, φορώντας μπλε και λευκά ενδύματα, είναι συγκεντρωμένοι στα τείχη και στις πλατείες. Οι άσπιοι, φορώντας κόκκινα και λευκά ενδύματα, είναι συγκεντρωμένοι στην πλατεία και στις οδούς. Οι άσπιοι είναι οπλισμένοι με πιστόλια, σπαθιά και άλλα όπλα. Η εικόνα είναι χρωματισμένη με μπλε, λευκό, κόκκινο και καφέ. Η σκηνή είναι γεμάτη με δράση και ένταση.

«Πολιορκία Αθηνών κατά το 1827»

- Η ζωγραφική εδώ λειτουργεί με μία χαρτογραφική έννοια του χώρου. Ο συνδυασμός χαρτογραφίας με ζωγραφική δημιουργεί συναισθηματικά φορτισμένες εικόνες, που συγχωνεύουν όλα τα γεγονότα σε ένα ενιαίο σύνολο, όπου η πληροφορία είναι χρονικά και χωρικά τοποθετημένη.
- Βλέπουμε την Ακρόπολη, το οθωμανικό τζαμί, ενώ πιο κάτω βρίσκεται ο Σερπετζές (το οχυρό που είχε διαμορφωθεί κοντά στη στοά του Ευμένους).
- Οι Έλληνες αναπαριστώνται με λευκά ρούχα, οι Τούρκοι με μαύρα και κόκκινα.
- Διακρίνονται ανά συστάδες ανάλογα με την εξέλιξη της μάχης. Οι έφιπποι και οι πεζοί.
- Πάνω από τον Σερπετζέ φαίνονται οι Έλληνες που έχουν περάσει τα τείχη, ενώ έξω από τα τείχη βλέπουμε τους νεκρούς από τη μάχη. Τα κανόνια φαίνονται παραταγμένα ανά ομάδες.
- Τα χρώματα και το ύφος είναι χαρακτηριστικά αυτού που λέγεται «λαϊκή ζωγραφική».

«Μάχη πρώτη Αθηνών»: Οι συνοδευτικές επεξηγήσεις του Μακρυγιάννη

1. Η Ακρόπολη των Αθηνών, όπου την εκρατούσαν οι εντόπιοι Τούρκοι
2. Ο Σαρπετζές - ομοίως τον εκρατούσαν οι Τούρκοι
3. Οι Έλληνες εις τα ταμπούρια των και πολεμούν τους Τούρκους
4. Οι Έλληνες έβαλαν τας σκάλας και ορμώντες εκυρίευσαν τον Σαρπεντζέν τον λεγόμενον
5. Οι Έλληνες και Τούρκοι ανακατώθησαν και σκοτώνονται
6. Αι γυναίκες περιποιούνται τους άντρας των και τα τέκνα των και συγγενείς των
7. Μέρος οικιών των Αθηνών, η πύλη του Αδριανού και αι στήλαι του Ολυμπίου Διός
8. Το Σέντζος

Προσωπογραφίες

- Πολλοί ζωγράφοι, Έλληνες και ξένοι θέλησαν να αποτυπώσουν στον καμβά, εκτός από τα γεγονότα της Επανάστασης, και τους ίδιους τους αγωνιστές. Υπάρχουν πολλές προσωπογραφίες των πιο γνωστών Ελλήνων και φιλελλήνων που αγωνίστηκαν στην Επανάσταση, χάρη στους οποίους έχουμε σήμερα «εικόνα» των προσώπων που έγραψαν ιστορία.

Καρλ Φον Κράτσαϊζεν (Karl von Krazeisen, 1794 – 1878)

- Γερμανός αξιωματικός, που πολέμησε ως εθελοντής στην Επανάσταση (σώμα Βαυαρών).
- Φιλοτέχνησε τις προσωπογραφίες σημαντικών οπλαρχηγών του Αγώνα.
- Έκανε πορτρέτα και τοπία, με μολύβι και χαρτί. Αργότερα, στη Γερμανία, τα έκανε λιθογραφίες.
- Το 1827 κυκλοφόρησε 7 λευκώματα με τίτλο *«Προσωπογραφίες των διασημοτέρων Ελλήνων και Φιλελλήνων, μαζί με μερικές απόψεις και ενδυμασίες σχεδιασμένες εκ του φυσικού και δημοσιευμένες από τον Καρλ Κράτσαϊζεν»*.

Πορτρέτα από τον Κράτσαϊζεν

- Σχεδόν φωτογραφικά, με πολύ λεπτομερή περιγραφή χαρακτηριστικών και ενδυμασιών.
- Σε απόδοση $\frac{3}{4}$ πάντα, είτε αριστερόστροφα είτε δεξιόστροφα, κλίση που δίνει τη δυνατότητα της μεγαλύτερης δυνατής απόδοσης των χαρακτηριστικών και της προσωπικότητας.
- Στα έργα έχουν υπογράψει οι εικονιζόμενοι.
- Καραϊσκάκης
- Κολοκοτρώνης

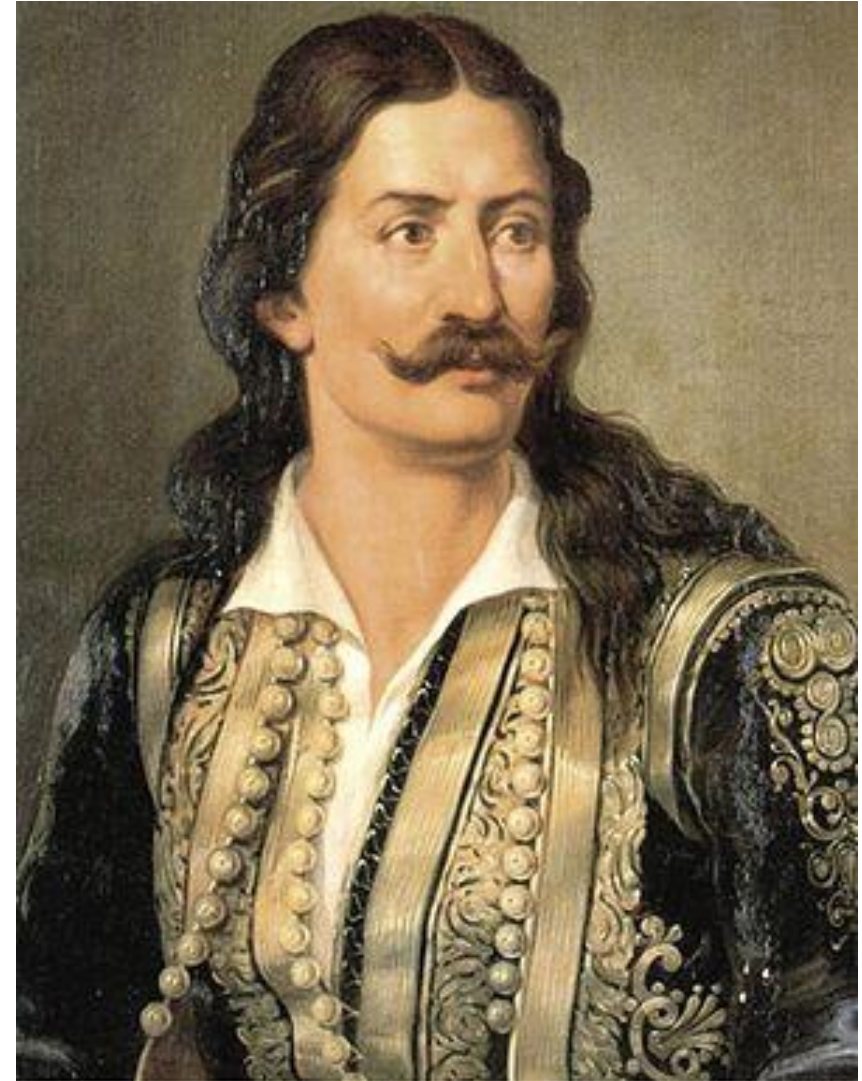

Μιαούλης Μακρυγιάννης Κανάρης

Διονύσιος Τσόκος (1814ή1820-1862)

- Μετά από παραγγελία της ελληνικής κυβέρνησης ξεκίνησε να ζωγραφίζει πορτρέτα των αγωνιστών της Επανάστασης, αλλά ο θάνατος του δεν επέτρεψε την ολοκλήρωση του έργου.

Απεικονίσεις ανώνυμων και επώνυμων αγωνιστών

- Οι απεικονίσεις από πλευράς Ευρωπαίων ζωγράφων εντάσσονται στο φιλελληνικό κλίμα:
- αναγνώριση προσφοράς, μετατροπή σε σύμβολα ενός αγώνα ενάντια σε αλλόπιστους και βάρβαρους δυνάστες.

Alexandre-Marie Colin
(1798-1875):
«Ελληνόπουλο»

- Η απεικόνιση ελληνόπουλων, ανώνυμων και επώνυμων, σχετίζεται και με το γεγονός ότι πολλές φιλελληνικές επιτροπές εξαγόραζαν την ελευθερία ελληνόπουλων που είχαν πουληθεί ως σκλάβοι.
- Συχνά εικονίζονται με όπλα, γιατί πολεμούσαν.

Ary Scheffer (Ολλανδία 1795 – Γαλλία 1858):
«Ελληνόπουλο που υπερασπίζεται τον
πληγωμένο πατέρα του» (1827),
Μουσείο Μπενάκη

- Το νεαρό Ελληνόπουλο συνεχίζει τη μάχη του θνήσκοντος πατέρα του.
- Μετάδοση των ιδεών της ελευθερίας στη νέα γενιά πατέρα του.

Λουί Ντυπρέ (Louis Dupré, 1789 – 1837) «Ο Νικολάκης Μητρόπουλος σηκώνει τη σημαία με τον σταυρό στα Σάλωνα την ημέρα του Πάσχα»

- Ο Γάλλος φιλέλληνας ζωγράφος εξέδωσε τα έργα του από την Ελλάδα το 1825 σε ένα ταξιδιωτικό χρονικό (με σαράντα έγχρωμες λιθογραφίες, κυρίως προσωπογραφίες, αλλά και ηθογραφικές σκηνές).
- Στο έργο ο ήρωας «ποζάρει» στον φακό, ακόμη και σε μία σκηνή με κίνηση, ενώ περιγράφονται με λεπτομέρειες τα ρούχα τα δικά του και του Οθωμανού.

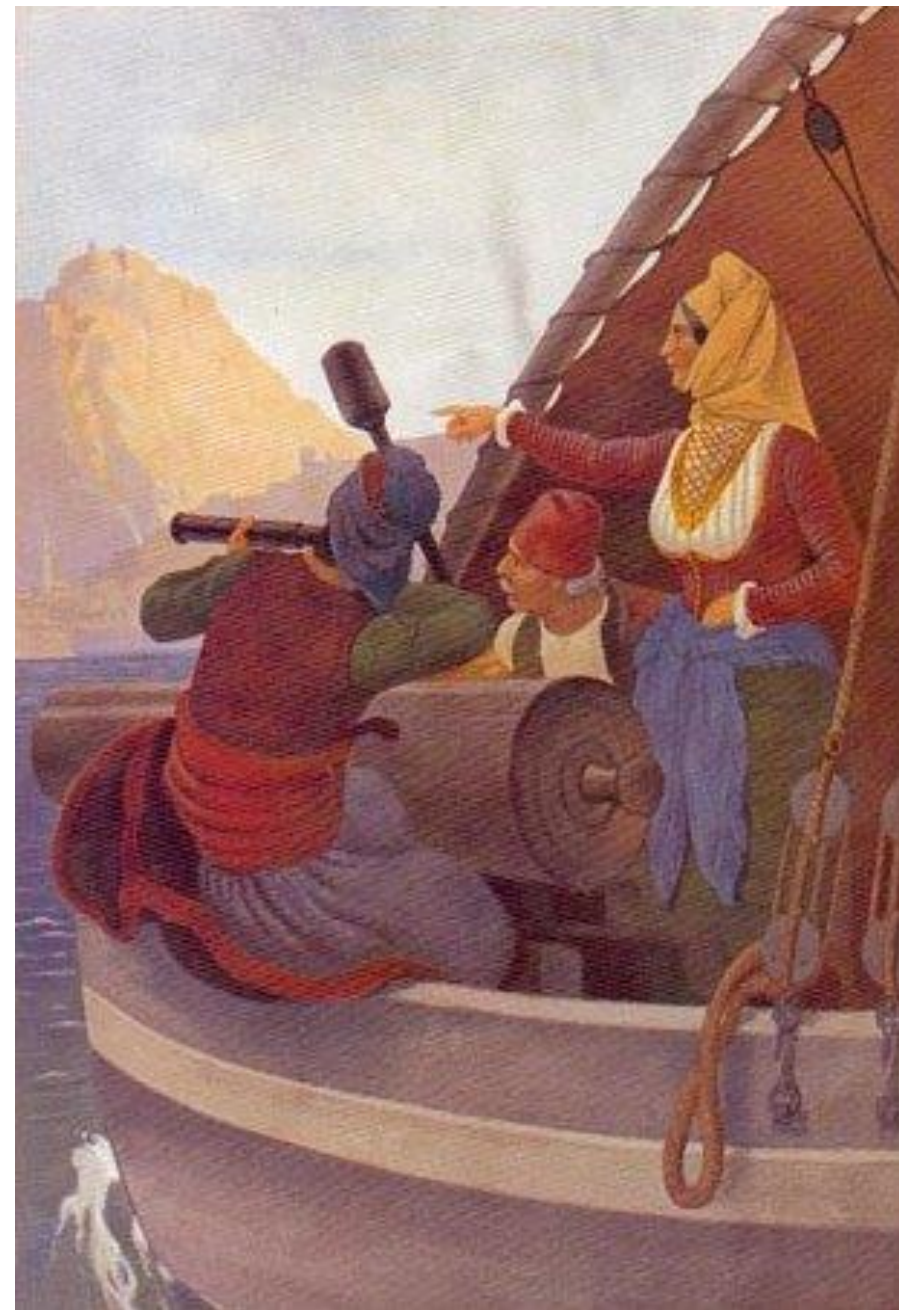
Τεοντόρ Λεμπλάν Théodore Leblanc (1800 – 1837)

- Σχεδίασε εκ του φυσικού σκηνές και ανθρώπινους τύπους. Τα έργα του έχουν τη ζωντάνια, την αμεσότητα και την ελευθερία του σκίτσου. Ιδιαίτερο είναι το ενδιαφέρον του για την αποτύπωση λεπτομερειών στις φορεσιές των οπλαρχηγών της Επανάστασης, καθώς ήταν και ο ίδιος στρατιωτικός.
- Εδώ απεικονίζονται μέλη ατάκτων στρατιωτικών σωμάτων της Ρούμελης.
- Οι απισχνασμένες μορφές των αγωνιστών δίνουν μια ρεαλιστική εικόνα της κατάστασής τους, αφού δημιουργήθηκαν εκ του φυσικού.

Πέτερ Φον Ες (Peter Von Hess)

- Οι μορφές των αγωνιστών παρουσιάζονται στο περιβάλλον όπου έδρασαν σε χαρακτηριστικά στιγμιότυπα.
- Κανάρης
- Μπουμπουλίνα

Peter Von Hess (Πέτερ Φον Ες) 1792-1871

- Ζωγράφισε τα γεγονότα της επανάστασης μετά από παραγγελία του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου (πατέρα του Όθωνα), το 1827, για να κοσμηθεί η Στοά του Βασιλικού Κήπου του Μονάχου.
- Έρθε με τον Όθωνα στην Ελλάδα, γνώριζε τόπους και πρόσωπα.
- Έφτιαξε 39 πίνακες, με κύρια πρόθεση την περιγραφή και την απόδοση της διήγησης και όχι την καλλιτεχνική έκφραση.

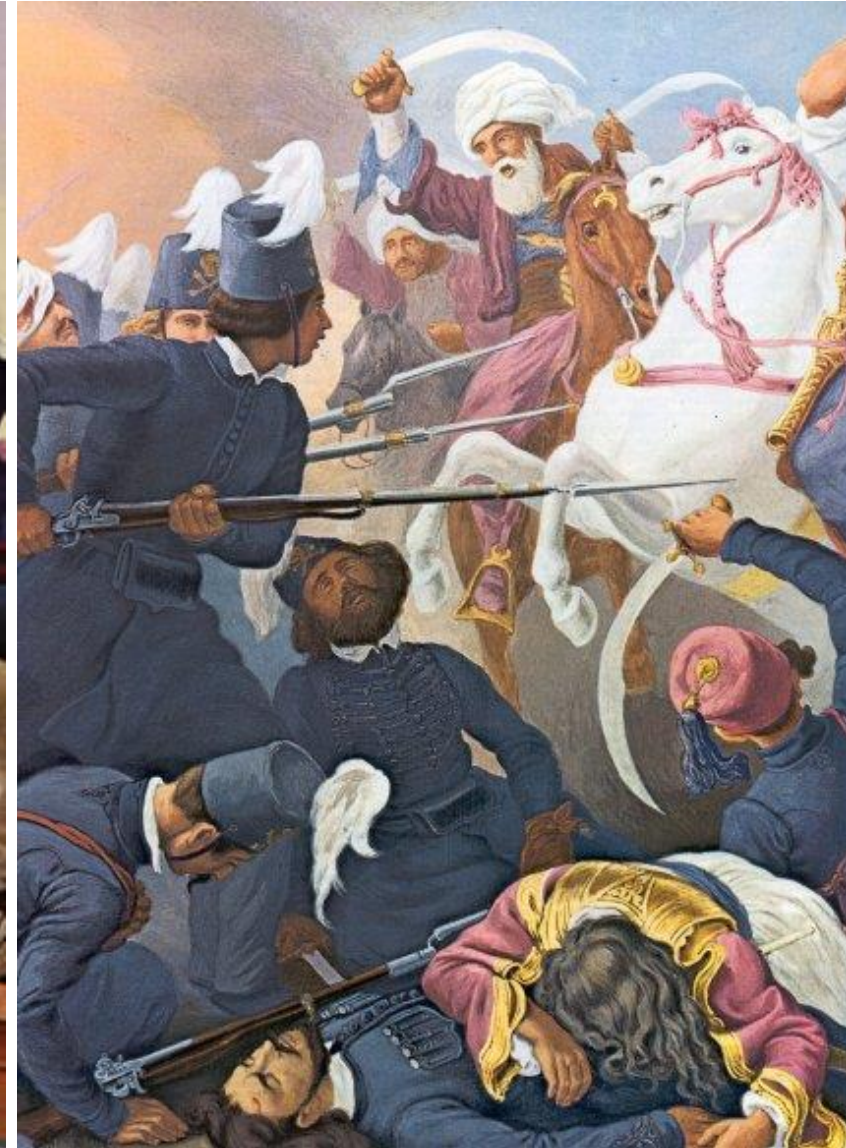
Πίνακες που απεικονίζουν γεγονότα

Τι δεν ζωγράφισε ο Πέτερ Φον Ες

- Απεικονίζει τις ελληνικές νίκες, με εξαίρεση την ήττα του Ιερού λόχου στο Δραγατσάνι.
- Εμφανής η πολιτική σκοπιμότητα επιλογή (π.χ. έργα για Όθωνα) και μέσω των αποσιωπήσεων.
- Αναφέρεται κυρίως στα 2 πρώτα έτη, δεν κάνει μνεία για τους εμφυλίους ούτε στις τραγικές στιγμές επόμενων ετών, τη Φιλική Εταιρεία, τη ναυμαχία του Ναβαρίνου την επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων και τον Καποδίστρια (από φόβο αποδυνάμωσης του Όθωνα). Ισχυρή η παρουσία της εκκλησίας και τα θρησκευτικά σύμβολα.
- Τα έργα του έχουν ηρωική διάσταση με διδακτικό χαρακτήρα. Υπογραμμίζει τον ρόλο του ατόμου, του ηγέτη στην εξέλιξη της ιστορίας.

Πέτερ Φον Ες: «Ο Υψηλάντης διαβαίνει τον Προύθο», , «Το ηρωικό τέλος του Ιερού Λόχου στο Δραγατσάνι»

- Είναι, πάντως, από τους λίγους ζωγράφους που αφηγείται την έναρξη της επανάστασης στη Μολδοβλαχία, όταν ο Αλ. Υψηλάντης διάβηκε τον Προύθο, παραπόταμο του Δούναβη και εγκατέστησε το στρατόπεδό του στο Ιάσιο, χωρίς τη βοήθεια που περίμενε.

Λουντοβίκο Λιπαρίνι (1800-1856): «Ο Αρχιεπίσκοπος Γερμανός υψώνει τη σημαία της Ανεξαρτησίας στον γκρεμό των Καλαβρύτων», 1838, Πинаκοθήκη Μιλάνου - λιθογραφία στο Εθνολογικό Μουσείο Αθηνών).

- Στοιχεία της σκηνής:
- Διαύγεια, λαμπρότητα
- Στο κέντρο ο Πατρών Γερμανός, σα να κηρύττει με πάθος – κυριαρχεί στην εικόνα
- το πλήθος ακτινωτά γύρω
- τα όπλα σύμβολα του αγώνα, οι αγωνιστές, η απόφαση, αριστερά μια οικογένεια που αγκαλιάζεται.
- Η σκηνή τοποθετείται σε χώρο υπαίθρου (πιθανόν Καλάβρυτα).
- Στα 100 χρόνια από την ανεξαρτησία έγινε γραμματόσημο

Θεόδωρος Βρυζάκης (1814ή1819-1878): « Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός ευλογών την σημαίαν της Επανάστασεως», 1865, Αθήνα, Εθνική Πινακοθήκη

- Αποτυπώνει την προσπάθεια να συνδεθεί η θρησκευτική με την εθνική ταυτότητα.
- Φωτεινή δέσμη από το Ιερό.
- Η δράση σε κλειστό χώρο μπροστά στην Ωραία Πύλη, πιθανόν ο ορθόδοξος ναός του Μονάχου.

Θεόδωρος Βρυζάκης

- Γεννήθηκε στη Θήβα το 1819. Ο πατέρας του απαγχονίστηκε από τους Τούρκους και ο Θεόδωρος μαζί με τον αδελφό του Ευθύμιο βρέθηκαν στο ορφανοτροφείο που είχε ιδρύσει ο Καποδίστριας στην Αίγινα.
- Ο ελληνιστής Φρειδερίκος Θείρσιος («Ειρηναίος»), κατά την πρώτη επίσκεψή του στην Ελλάδα 1831-32 τον διέκρινε για την ιδιαίτερη καλλιτεχνική του κλίση και τον πήρε στο Μόναχο (12-13 ετών).
- Γράφτηκε στη σχολή του Μονάχου το 1844 όταν ήταν 25 ετών.
- Ήρθε στην Ελλάδα μεταξύ 1848 - 1851.
- Χαρακτηρίζεται από περιγραφική εξιστόρηση και εξιδανίκευση της πραγματικότητας, ωραιοπαθή απόδοση προσώπων, επιτηδευμένη απόδοση συμβάντων (ιδίως όταν απευθύνεται στη φιλελληνική αγορά).
- Δρούσε εθνοποιητικά - άμβλυne τις μνήμες συγκρούσεων και καιροσκοπικών επιλογών.
- Το ιδεολογικό του στίγμα: η κατάκτηση των ιδανικών ενός έθνους επιτυγχάνεται στη βάση των θυσιών των μελών του.

Ο θρύλος της 25^{ης} Μαρτίου και της Αγίας Λαύρας*

- Οφείλεται κυρίως στον Γάλλο ιστορικό Πουκεβίλ, που έγραψε το 1824 την «*Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως*».
- Η 25^η Μαρτίου είχε συζητηθεί ως πιθανή ημερομηνία έναρξης, αλλά η Επανάσταση ξέσπασε νωρίτερα.
- Τελικά, εδραιώθηκε με το βασιλικό διάταγμα του Όθωνα (1838) για την καθιέρωση της 25^{ης} Μαρτίου ως εθνικής γιορτής.
- Πρόθεση για σύνδεση θρησκείας και έθνους.
- Στην Αγ. Λαύρα δεν βρισκόταν κανείς ούτε στις 25 ούτε στις 23 Μαρτίου. Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός είχε πάει στα Νεζερά και μετά στην Πάτρα (23 Μαρτίου).
- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Ακαδημία Αθηνών)

Ευγένιος Ντελακρουά (Eugène Delacroix)

- Ο Γάλλος ζωγράφος Ντελακρουά υπήρξε κορυφαία μορφή του ρομαντισμού και ένας από τους σημαντικότερους Γάλλους ζωγράφους όλων των εποχών.
- Οι εκφραστικές πινελιές του, που σόκαραν τους σύγχρονούς του, και η μελέτη του των οπτικών εφέ των χρωμάτων επηρέασαν βαθύτατα τα έργα των ιμπρεσιονιστών ενώ το πάθος του για τα εξωτικά θέματα ενέπνευσε τους συμβολιστές.
- Ο Ντελακρουά επηρεάστηκε από το φιλελληνικό ρεύμα της εποχής του και ορισμένα από τα σημαντικότερα έργα του είχαν πηγή έμπνευσης τον αγώνα των Ελλήνων για ανεξαρτησία και τα δεινά που έπληξαν τον σκλαβωμένο λαό.
- Ένας από τους πίνακες που έκαναν αίσθηση στην Ευρώπη, ήταν η σφαγή της Χίου, του Ευγένιου Ντελακρουά. Ένας πίνακας που αργότερα αγοράστηκε από τη γαλλική κυβέρνηση για 6.000 φράγκα και περιγράφει με ωμότητα τα όσα συνέβησαν στο νησί του Αιγαίου.
- Η αγριότητα των Τούρκων σοκάρει τους Γάλλους που ζητούν την παρέμβαση της κυβέρνησής τους.

Ευγένιος Ντελακρουά (1798-1863): *Η σφαγή της Χίου*, 1824, Λούβρο (4,19 X 3, 54 μέτρα)

- Ένα έργο με όλα τα στοιχεία του Ρομαντισμού:
- Δεν υπάρχει ηρωική φιγούρα, εστιάζει στο δράμα των αμάχων, παρουσιάζοντας τη θηριωδία και τη βιαιότητα του κατακτητή, απευθύνεται κυρίως στο συναίσθημα, υπάρχει δράση, οι ημίγυμνες μορφές σε διαγώνιες διατάξεις, κάποιες έχουν στραμμένη την πλάτη στον θεατή, ένας επίσης δραματικός ουρανός, δεν υπάρχει ελπίδα.

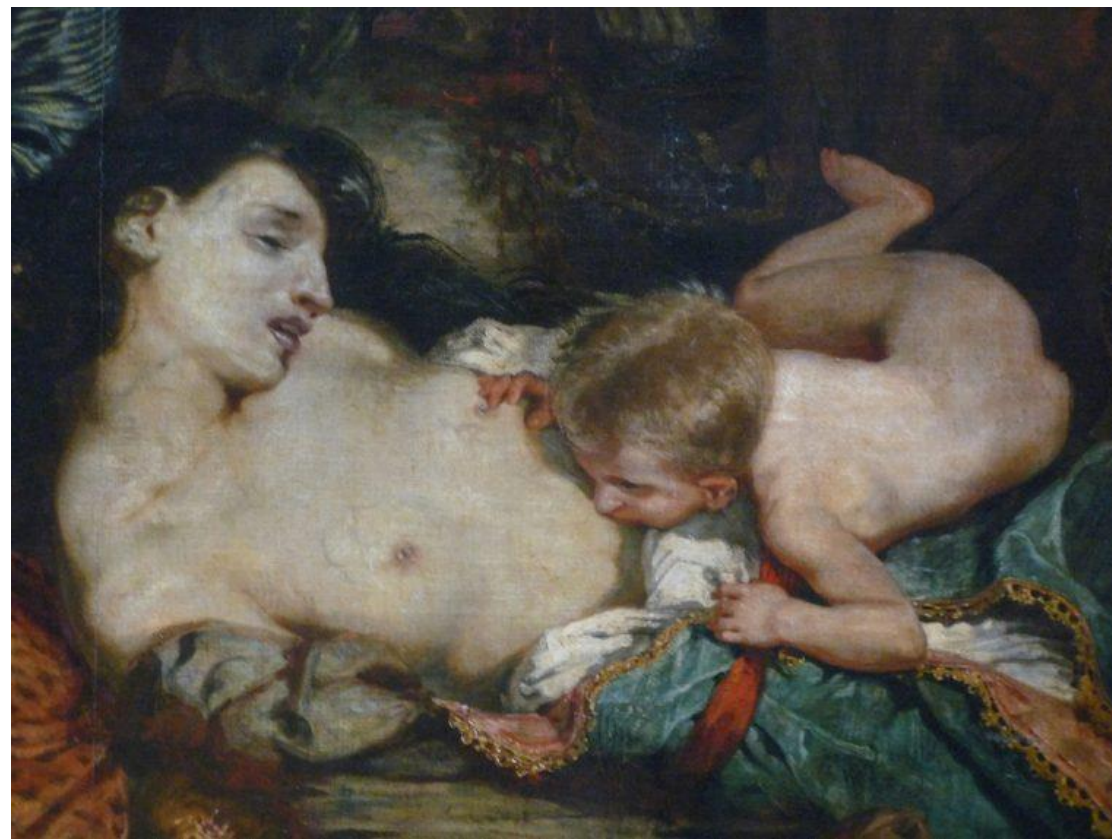

«Η σφαγή της Χίου» (λεπτομέρεια)

Η μορφή της γυναίκας με το θάνατο στα μάτια που είδε να σκοτώνουν τα παιδιά της, τους δικούς της, τους συντοπίτες της και οδήγησε την ίδια στη σκλαβιά την μετατρέπει σε κλασικό σύμβολο, μια «αιώνια Εκάβη». (Χατζηδάκη Ρ., 1980)

- Κάτω δεξιά, η σκηνή της μητέρας με το μωρό που προσπαθεί να αρπάξει το στήθος της, προέρχεται από μαρτυρία του βιβλίου του φιλέλληνα συνταγματάρχη Ολιβιέ Βουτιέ, με τον οποίον συνομιλούσε.

Αθανάσιος Ιατρίδης
(1798;-1866)

«Τρόπαιον των Ελλήνων
κατά των βαρβάρων»

- Βέβαια, είχαν υπάρξει ακρότητες και εκ μέρους των Ελλήνων (π.χ. άλωση Τριπολιτσάς)
- Εδώ απεικονίζεται το γεγονός ότι ο Καραϊσκάκης στην Αράχωβα έβαλε 300 κεφάλια σε περίοπτη θέση.
- Στοιχεία αγιογραφίας
- Στοιχεία Καραγκιόζη

Ιβάν Αϊβαζόφσκι (1817-1900): «Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας στη Χίο»

- Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας στη Χίο, δυο μήνες μετά την καταστροφή της Χίου (Απρίλης 1822), προκάλεσε τεράστια εντύπωση στην Ευρώπη.
- Χαρακτηρίστηκε κοσμοϊστορικό γεγονός, απεικονίστηκε σε πολλούς πίνακες, όπως και η μορφή του Κανάρη, που κυκλοφορούσε παντού.

Νικηφόρος Λύτρας: *Η πυρπόληση της τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κανάρη* (143 εκ. x 109 εκ.)
Πινακοθήκη Αβέρωφ, Μέτσοβο

- Σε πρώτο πλάνο οι Έλληνες μέσα σε μια βάρκα κωπηλατούν με δύναμη, ώστε να απομακρυνθούν από το τουρκικό πλοίο που φαίνεται να καίγεται στο βάθος.
- Δυο από τους άνδρες χαιρετούν θριαμβευτικά - ο ένας από αυτούς κρατά ένα κόκκινο μαντίλι.
- Η βάρκα καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του πίνακα.
- Στο φόντο πυκνός καπνός βγαίνει από το φλεγόμενο πλοίο, ενώ ξεχωρίζει με έντονο κόκκινο η τουρκική σημαία.

- Φιλοτεχνήθηκε την εποχή μετά την ήττα της κρητικής επανάστασης και το Αρκάδι (1866) – όχι τυχαία, ως αντίβαρο.
- Προβάλλει την τόλμη των Ελλήνων, την επιτυχία να καταστρέψουν τη γιγάντια ναυαρχίδα. Η πτώση της τουρκικής σημαίας χαρακτηριστική.
- Ενδιαφέρει όχι τόσο το γεγονός, αλλά η προβολή της ηρωικής πράξης - πρότυπο.
- Βασίστηκε σε διηγήσεις του Κανάρη, που τον επισκεπτόταν όσο φιλοτεχνούσε το έργο.

Νικόλαος Γύζης (Τήνος 1842 – Μόναχο 1900): «Μετά την καταστροφή των Ψαρών», 1896-1898

- Δημιουργείται σε εποχή έξαρσης του ελληνικού αστικού εθνικισμού και αλυτρωτισμού
- 1897: ο ατυχής ελληνοτουρκικός πόλεμος

- Μέσα στη βάρκα άνθρωποι που ζουν δραματικές στιγμές προσπαθώντας να σωθούν μετά τις σφαγές.
- Η φουρτουνιασμένη θάλασσα απειλή.
- Ο βαρκάρης με την πλάτη στον θεατή, κρατά το κουπί και παλεύει να μην πέσουν στα βράχια.
- Άλλος άντρας κρατά από τον καρπό μία γυναίκα που είναι μέσα στο νερό, προσπαθώντας να την ανεβάσει στη βάρκα.
- Μια γυναικεία φιγούρα προσπαθεί να σώσει το μωρό της που έχει πέσει στην θάλασσα, ενώ δίπλα της άλλες γυναίκες προσπαθούν να επιβιbasτούν στην ήδη γερμένη βάρκα.
- Η σημαία με τον σταυρό πάνω στο κοντάρι δέρνεται άγρια από τον άνεμο.
- Μέσα στη βάρκα πλήθος από γυναικόπαιδα σε εναγώνια κατάσταση.

Τρεις οι απεικονίσεις του έργου

- Στις δύο αυτές εκδοχές φαίνεται καθαρά η λέξη ΕΛΛΑΣ πάνω στη βάρκα, αποκτώντας έτσι καθαρά συμβολικές διαστάσεις.
- Δεξιά, εκδοχή με απειλητικούς καπνούς στο βάθος
- Αριστερά, εκδοχή με γυναικόπαιδα στην προκυμαία με σηκωμένα χέρια.

Στην τελική εκδοχή ένα μήνυμα ελπίδας. Στο βάθος δεν ζωγραφίζει πλέον καπνούς και φωτιές, αλλά μια νύχτα που φεύγει και την προσμονή της μέρας.

Λουντοβίκο Λιπαρίνι: «Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη», 1841, Δημοτικό Μουσείο Τεργέστης

- Επίδραση Νεοκλασικισμού:
- η σκηνή μοιάζει θεατρική σκηνοθετημένη
- κεντρική μορφή ο θνήσκων ήρωας, γύρω του οι συναγωνιστές (δύο του στέκονται, δύο πολεμούν)
- φωτεινή μορφή, αντίθετα με τις άλλες
- Περιγράμματα, πειθαρχημένη πινελιά, ισορροπία.
- Στο κέντρο και το λάβαρο – σύμβολο, σκληρότητα αγώνα
- Επίδραση και στο συναίσθημα.

Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη

(έργο Filippo Marsigli)

- Πληγώθηκε θανάσιμα (Αύγουστος 1823) στη νικηφόρα μάχη του Κεφαλόβρυσου, κοντά στο Καρπενήσι.
- Το σώμα του μεταφέρθηκε με θριαμβική πομπή και ενταφιάστηκε στο Μεσολόγγι, όπου είχε βοηθήσει αποφασιστικά κατά την πρώτη του πολιορκία το 1822.
- Στην πομπή προηγούνταν Τούρκοι αιχμάλωτοι, ακολουθούσαν τα άλογα των Τούρκων αξιωματικών και 54 εχθρικές σημαίες. Κατόπιν, τα λάφυρα (ζώα, όπλα, σκηνές, πολεμοφόδια, άλλα εφόδια και το ταμείο των εχθρών). Ο νεκρός Μάρκος ήταν καλυμμένος με γαλάζια χλαμύδα.

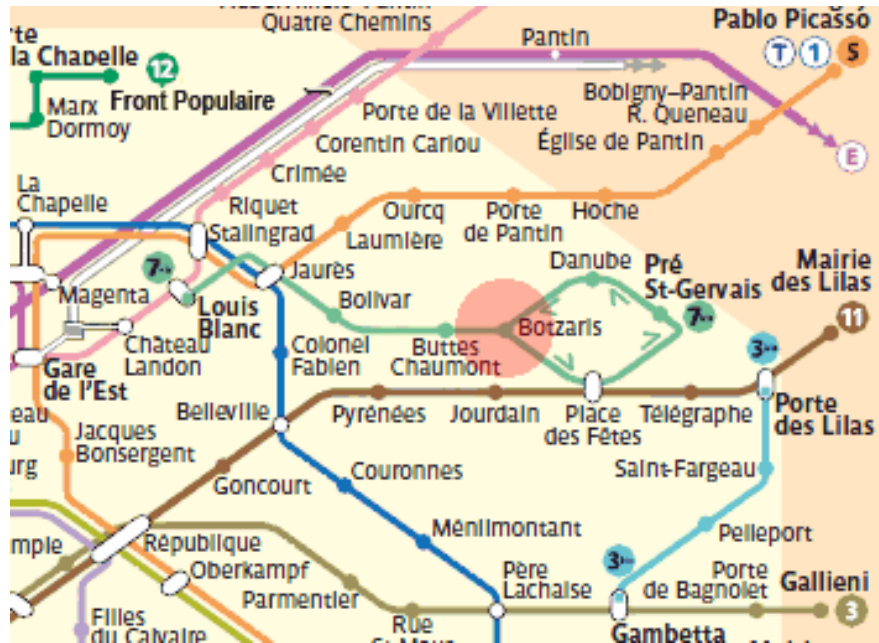

Θεόφιλος

Αθ. Ιατρίδης

- Ο θάνατος του Μπότσαρη αποδόθηκε από πολλούς καλλιτέχνες.
- Γράφτηκαν πολλά ποιήματα. Ο Σολωμός στο «Εις Μάρκο Μπότσαρη» παραβάλλει την κηδεία του με αυτήν του Έκτορα.

Το όνομα του Μάρκου Μπότσαρη
δόθηκε σε σταθμό του μετρό στο
Παρίσι – Έξαρση του φιλελληνισμού

Λουντοβίκο Λιπαρίνι: «Ο όρκος του Λόρδου Βύρωνα στον τάφο του Μάρκου Μπότσαρη», 1850, Δημοτικό Μουσείο, Τρεβίζο)

Τιμάται ο Βύρωνας, που το 1824 έφτασε στο Μεσολόγγι και ζήτησε να δώσει όρκο στο ιερότερο σημείο της πόλης - οι κάτοικοι υπέδειξαν τον τάφο του Μπότσαρη.

Εμίλ ντε Λανσάκ (1803-1890): *Η αυτοθυσία της Μάνας*, 1828
Μουσείο Ιστορίας & Τέχνης, Μεσολόγγι

Μια Μεσολογγίτισσα, που κατά την πολιορκία της πόλης, έχασε τον άντρα της (τα πόδια που φαίνονται κάτω αριστερά είναι τα πόδια του), μετά σκότωσε τον Τούρκο (εικονίζεται πεσμένος δεξιά κάτω) και το παιδί της, που το κρατά στην αγκαλιά της και ετοιμάζεται να σκοτωθεί και η ίδια, για να μη πέσουν στα χέρια των εχθρών.

- Απεικόνιση του γεγονότος μέσω προσωπικού δράματος.
- Απεικονίζει την απόφαση των πολιορκημένων να δώσουν τέλος στη ζωή τους για να μην πέσει κανείς στα χέρια των Τούρκων, που ανακλήθηκε μετά από παρέμβαση του μητροπολίτη Ιωσήφ.
- Την εποχή αυτή επικρατούν στις απεικονίσεις οι τραγωδίες σε σχέση με τα κατορθώματα.

Ευγένιος Ντελακρουά: *Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου*, 1827, Μπορντώ

Ένας πίνακας που προκάλεσε αίσθηση στην Ευρώπη και την αφύπνισε.

Η Ελλάδα συμβολίζεται μέσα από τη μορφή της γυναίκας, που περπατά στα ερείπια του Μεσολογγίου.

Αν και στο βάθος ο Οθωμανός θριαμβεύει, η Ελλάδα, κόρη νέα και θαλερή, καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του πίνακα, σε κεντρική θέση, λουσμένη στο φως, αναδυόμενη από τα ερείπια, πάνω από πτώματα και κομμένα κεφάλια, δίνει ελπίδα στο λαό που μαρτυρά.

«Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου»

- Αλληγορική σύνθεση.
- Επιδιώκει τη συγκίνηση δείχνοντας τα ερείπια και την ηττημένη Ελλάδα προσωποποιημένη.
- Την απεικονίζει με ελληνική φορεσιά, στήθος γυμνό (ένδειξη αλληγορίας - γαλούχηση ιδανικών), χέρια ματωμένα, στάση δέησης (;) ή αναμονής (;), πάνω στα ερείπια, που μοιάζουν με ταφόπλακες, αλλά παραπέμπουν και στην αρχαιότητα. Ένα άψυχο, χέρι συνεκδοχή του θανάτου και της θυσίας σε αντίθεση με τον νικητή Οθωμανό του βάθους.

Θεόδωρος Βρυζάκης Θήβα 1814 – 1878

«*Ἡ Ἑξοδος τοῦ Μεσολογγίου*»

Διεθνῆς Ἐκθεση τοῦ Παρισιοῦ, 1855

Εθνική Πινακοθήκη τῆς Ελλάδος

- Ιδεαλιστική σύνθεση τοῦ ιστορικοῦ γεγονότος τῆς Εξόδου. Ἐνα ἔργο γεμάτο συμβολισμούς.
- Κυρίαρχο θέμα ἡ υπέρβαση τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἡ ἀποθέωση τῶν ἡρώων.
- Πολυπρόσωπο ἔργο τριῶν ἐπιπέδων: ἐπάνω, οὐράνιο, θεϊκό, μεσαίο τῆς σύγκρουσης καὶ τῆς λάμψης τῶν ἡρώων, κάτω, ἐπίγειο, σκοτεινό, ἐχθροί.

Επάνω τμήμα: στον θόλο ο ένθρονος Παντοκράτορας, ευλογεί τους αγωνιστές, οι άγγελοι κρατούν στεφάνια για να τους στεφανώσουν, απέχοντας ελάχιστα από το πεδίο της μάχης.

Μεσαίο τμήμα: το κεντρικό θέμα, η μάχη. Μια ομάδα πολεμιστών (άνδρες, γυναίκες και παιδιά) ορμά κατά των εχθρών,. Ο κεντρικός ήρωας, φωτεινός , αγέρωχος, με λάμπουσα στολή και γιαταγάνι στο ένα χέρι και τη γαλανόλευκη σημαία με τον σταυρό στο άλλο. Το πιο φωτεινό σημείο της παράστασης.

Κάτω τμήμα: Ο χώρος των εχθρών. Αριστερά το πιο σκοτεινό μέρος. Δεξιά κάποιοι Τούρκοι προσπαθούν να ανέβουν τη σκάλα, για να υψώσουν στο τείχος την τουρκική σημαία.

Ιβάν Κονσταντίνοβιτς Αϊβαζόφσκι (1817 – 1900)

«Η ναυμαχία του Ναβαρίνου», 1846, Αγία Πετρούπολη, Ναυτικό Κολλέγιο

- Από πολλούς θεωρείται ο μεγαλύτερος θαλασσογράφος όλων των εποχών.
- Ο τσάρος της Ρωσίας Νικόλαος Α' είπε: «Εγώ είμαι ο τσάρος της γης και ο Αιβαζόφσκι ο τσάρος της θάλασσας».

Η απεικόνιση της ναυμαχίας

- Ανάλογα και με την καταγωγή τους, κάποιοι καλλιτέχνες τόνισαν τον ρόλο των πλοίων της χώρα τους (στην αποτίναξη του βάρβαρου δυνάστη).
- Ο Αϊβαζόφσκι αποδίδει με ρεαλισμό τη ναυμαχία, τονίζει τη ρωσική παρουσία - τα ρωσικά καράβια βομβαρδίζουν τα οθωμανικά. Το κέντρο είναι η φλεγόμενη ναυαρχίδα.
- Η έκρηξη είναι, εντέλει, πιο σημαντική από τους πρωταγωνιστές. Το εκρηκτικό φως εντείνει τη δραματικότητα της σκηνής.

Η ναυμαχία του Ναβαρίνου

- Μεγάλος ο αντίκτυπος της ναυμαχίας.
- Μεγάλη η παραγωγή έργων τέχνης που την απεικονίζουν.
- Εντυπωσιακές οι απεικονίσεις και εξαιτίας των ιστιοφόρων (μεγάλη συγκέντρωση κανονιοφόρων ιστιοφόρων σε τόσο περιορισμένο χώρο, η τελευταία ναυμαχία που έγινε αποκλειστικά με ιστιοφόρα, πράγμα που ήταν ερέθισμα για μεταγενέστερους ζωγράφους).

Διονύσιος Τσόκος (1814 – 1864): «Η δολοφονία του Καποδίστρια», (1850)

- Ο Τσόκος πήγε στο Ναύπλιο, για να σχεδιάσει εκ του φυσικού το αρχιτεκτονικό τοπίο – σκηνικό του δράματος, αλλά και να βρει αυτόπτες μάρτυρες, για να λάβει ακριβείς πληροφορίες.
- Οικονομία εκφραστικών μέσων, σύνθεση γεμάτη συγκίνηση και πάθος, αμεσότητα μιας αυθόρμητης διήγησης.

Πέτερ Φον Ες: «Η άφιξη του Όθωνα στο Ναύπλιο», 1835 Νέα Εθνική Πινακοθήκη Μονάχου

Παρουσιάζονται ο Όθωνας, μέλη αντιβασιλείας, εκπρόσωποι
προστάτιδων δυνάμεων στο κέντρο, το πλήθος παισιώνει.
Πιστή απόδοση προσώπων και ενδυμασιών
Επισημότητα, πανηγυρική ατμόσφαιρα

«Η άφιξη του Όθωνα στο Ναύπλιο» (λεπτομέρεια)

- Δεξιά το τελετουργικό της υποδοχής, φουστανελοφόροι με κλαδιά ελιάς, δάφνης και βάγια, αριστερά οι ήρωες της επανάστασης μέσα στο πλήθος.
- Παρουσιάζονται ο Όθωνας, μέλη αντιβασιλείας, εκπρόσωποι προστάτιδων δυνάμεων στο κέντρο, το πλήθος πλαισιώνει.
- Μοιάζει σα να επέλεξε ο ελληνικός λαός μόνος του τον Όθωνα για μονάρχη.
- Παρουσιάζεται ως πολίτευμα με λαϊκό έρεισμα, επισφραγίζει τις διμερείς σχέσεις.

Θ. Βρυζάκης: *Η Ελλάς Ευγνωμονούσα*,
1858, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

- Η Ελλάς κεντρική φιγούρα, υπερμεγέθης, απλώνει τα χέρια να αγκαλιάσει τους αγωνιστές που είναι αναγνωρίσιμοι, επώνυμοι. Ο Κολοκοτρώνης, ο Διάκος, ο Υψηλάντης, κ.ά.
- Εδώ ξαναβλέπουμε τον ουράνιο καμπυλόγραμμα θόλο. Το φως διάχυτο απλώνεται σχεδόν σε ολόκληρο τον πίνακα.

Συχνές οι
προσωποποιήσεις της
Ελλάδας (ακόμη και πριν
υπάρξει ως κράτος)

- 1. Θεόφιλος: «Ρήγας και Κοραΐς σηκώνουν την πληγωμένη Ελλάδα»
- 2. Θεόφιλος: «Η Ελλάς αναγεννάται και ο Φεραίος» (στην πρόσοψη του Φούρνου Βελέτζα, στην Άλλη Μεριά Μαγνησίας)

Πώς απεικονίζεται πριν και μετά την επανάσταση

- Αρχικά συνήθως αλυσοδεμένη, υποταγμένη γυναίκα, μετά ελεύθερη
- 1. «Η αλυσοδεμένη Ελλάδα» του Αντόνιο Ρανκάτι , αρχές 19^{ου} αι.
- 2. Από τη Χάρτα του Ρήγα
- (Γιάννης Κόκκωνας: «Έγρεο, φίλα μάτερ. Προσωποποιήσεις της Ελλάδας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας»)

Πριν και μετά την Επανάσταση

- 1. «Σάλπισμα πολεμιστήριον», Παρίσι 1801*
- (*Από το βιβλίο του Γιάννη Κόκκωνα)
- 2. Η απελευθερωμένη Ελλάδα, που μόλις έχει σπάσει τις αλυσίδες.
- (Λιθογραφία Εθνική βιβλιοθήκη, Παρίσι)

Ζωγράφος - Μακρυγιάννης

- Στον πίνακα «Πτώσις της Κωνσταντινουπόλεως» ο Ρήγας σπέρνει τον σπόρο της ελευθερίας, ενώ η αλυσοδεμένη Ελλάδα του δείχνει τον τύραννο σουλτάνο.

Η πρώτη εικόνα των Ζωγράφου - Μακρυγιάννη

- Γράφει ο Μακρυγιάννης:
- Ο Παντοκράτωρ λέγει προς την Ελλάδα: «Ελλάς! Διά τα αίματα και θυσίας των Ελλήνων και Φιλελλήνων σε ευσπλαχνίζομαι και φωτίζω τα τρία δυνατά έθνη διά να τυναχθούν αι αλύσεις, τας οποίας είχες τόσοις αιώνας εις τους πόδας. Και ενταυτώ αποκατασταίνεσαι βασίλειον, βασιλευομένη από τον Όθωνα και την Αμαλίαν.»

Η τελευταία (24^η) εικόνα του Παναγιώτη Ζωγράφου στα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη

- «*Η Ελλάς Ευγνωμονούσα γράφει εις την πλάκα της Αθανασίας τα ονόματα των αγωνισθέντων υπέρ της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ*»

Ευχαριστούμε!

Προσωποποίηση της Ελλάδας ως κράτους

Από τη Ζωφόρο της Επανάστασης στα Ανάκτορα – Βουλή του Βαυαρού Λούντβιχ Φον Σβαντχάλερ. Ανάθεση από τον Λουδοβίκο, πατέρα του Όθωνα.